

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U000302

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 16-01-2025

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Половинко Олена Сергіївна

2. Olena S. Polovynko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Філологія

Дата захисту: 29-01-2024

Спеціальність за освітою: 035 Філологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 7377

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.21.33, 16.21.04, 16.31.42

Тема дисертації:

1. Когнітивний та етнолінгвістичний виміри порівняльних конструкцій з орудним відмінком в українських художніх текстах
2. Cognitive and Ethnolinguistic Dimensions of Comparative Constructions with the Instrumental Case in Ukrainian Literary Texts

Реферат:

1. Актуальність теми дисертації пов'язана з неоднозначним вирішенням у лінгвістиці питання про семантико-граматичну сутність орудного відмінка іменника, зокрема про його порівняльне значення. Хоча сполучуваність орудного порівняльного з дієсловами досліджена достатньою мірою, однак орудний приіменний розглядався мимохідь, без глибокого наукового аналізу історії виникнення й динаміки розвитку в наш час. Крім того, розгляд компаративем з орудним порівняльним у річищі сучасної наукової парадигми, де поєднується когнітивно-ономасіологічний та етнолінгвістичний підходи до вивчення мови, слугує глибшому й об'ємнішому уявленню про сутність цих мовних одиниць, розкриває процеси формування національних ознак української мови. Поєднання цих підходів дозволяє всебічно досліджувати вплив

національної культури на мовні категорії та структурування в мові культурного досвіду. Етнолінгвістика допомагає зрозуміти, яким чином культурні концепти проявляються в мові, тоді як когнітивно-ономасіологічний підхід розглядає механізми формування цих концептів на когнітивному рівні. Це сприяє глибшому розумінню значень слів та виразів, їхніх конотацій та асоціацій у певному культурному контексті. Використання обох підходів дає змогу розширити аналітичний інструментарій для аналізу мовних явищ. Це включає розгляд культурних контекстів, символів, метафор, а також когнітивних механізмів, що впливають на формування значень і використання мовних одиниць. Поєднання етнолінгвістики й когнітивної лінгвістики сприяє міждисциплінарному діалогу та інтеграції знань з інших галузей, таких як антропологія, психологія, культурологія для створення більш цілісної картини виникнення мовної діяльності та з'ясування її ролі в житті суспільства. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено когнітивно-ономасіологічний аналіз компаративем з орудним відмінком та етнолінгвістичне трактування образів зони агента порівняння у виразах з орудним відмінком із порівняльною семантикою. Аналіз робіт провідних науковців щодо орудного порівняльного дає підстави для висновку, що ця семантика є однією з найдавніших, це підтверджено використанням таких компаративем у давніх писемних пам'ятках («Слові о полку Ігоревім» та козацьких літописах). Вирази з орудним порівняльним належать до периферійних засобів вираження порівняльної семантики. Такі компаративеми є синтаксичними синонімами до сполучникових порівнянь, окрім випадків завершеного процесу адвербіалізації іменника на семантичному рівні. Конструкції з орудним порівняльним перебувають у дифузній зоні категорії частин мови, що породило низку суперечок із цього приводу. Ми дотримуємося думки, що слова у формі орудного відмінка з порівняльним значенням мають морфологічний статус іменника, який перебуває у процесі адвербіалізації, проходячи першу фазу синтаксичного переходу до складу прислівника. Вважаємо, що порівняльна конструкція з орудним відмінком складається з об'єкта (іменної частини мови, словосполучення), суб'єкта (форми орудного відмінка з порівняльною семантикою) та мотиву порівняння (дієслова, яке є носієм ознаки для порівняння) і відповідно є трикомпонентною структурою. У компаративемах з орудним відмінком використовуються як абстрактні, так і конкретні іменники у будь-якому роді чи числі, тобто зони агента та референта порівняння не обмежені ні лексично, ні граматично. Дієслова ж у таких компаративемах здебільшого неперехідні та абсолютивні. Наявність дієслова є обов'язковою умовою для побудови порівнянь з орудним відмінком, бо дія, що ним позначається, є посередником між агентом та референтом порівняння. Дієслово може бути експліцитним або імпліцитним. Компаративеми з орудним відмінком у приіменному вживанні належать до конструкцій з імпліцитними дієсловами «бути», «виглядати», «ставати», оскільки іменник, що стоїть у формі орудного відмінка, виконує функцію безпосереднього маркера подібності чи тотожності між двома об'єктами. У таких конструкціях замість дієслова іменник в орудному відмінку виступає самостійним носієм порівняльного значення, виражаючи форму, стан або зовнішній вигляд об'єкта, який порівнюється з іншим предметом. Орудний порівняльний виникає у статичній ситуації, коли надається якісна характеристика об'єкта, та в динамічній, коли описується характер руху. Орудний приіменний вживається для вираження когнітивної операції, коли між двома об'єктами встановлюється асоціативний зв'язок на основі зовнішньої або функціональної подібності. Уперше в українському мовознавстві в роботі було здійснено аналіз мотивації в порівняннях з орудним відмінком з огляду на когнітивноономасіологічний підхід до вивчення мовних явищ.

2. The relevance of this dissertation stems from the unresolved linguistic problem concerning the semantic and grammatical nature of the instrumental case of nouns, particularly its comparative function. Although the use of the comparative instrumental with verbs has been studied in sufficient detail, its application to nouns has largely been examined superficially, without a rigorous analysis of its historical origins and the dynamics of its development in contemporary usage. A deeper exploration of comparatives with the instrumental case within the framework of modern linguistic paradigms—integrating cognitive-onomasiological and ethnolinguistic approaches—facilitates a more comprehensive understanding of these linguistic units. This approach also highlights the processes underpinning the development of the distinct national features of the Ukrainian language. The integration of cognitive-onomasiological and ethnolinguistic perspectives enables a thorough investigation of how national culture influences linguistic categories and the structuring of cultural knowledge within the

language. Ethnolinguistics examines how cultural concepts are reflected in linguistic forms, while the cognitive-onomasiological approach focuses on the mechanisms through which such concepts are constructed at the cognitive level. Together, these frameworks provide critical insights into the meanings of words and expressions, their connotations, and their associations within specific cultural contexts. The combined use of these approaches expands the methodological tools available for analyzing linguistic phenomena. This includes the systematic study of cultural contexts, symbolic representations, metaphors, and the cognitive mechanisms that shape the meanings and uses of linguistic units. The interdisciplinary integration of ethnolinguistics and cognitive linguistics promotes a dialogue between linguistics and related fields, such as anthropology, psychology, and cultural studies. As a result, it contributes to a more holistic understanding of the origins and functions of language, as well as its role in shaping societal structures and cultural identity. The scientific novelty of this work lies in the cognitive-onomasiological analysis of instrumental comparative constructions and in the ethnolinguistic interpretation of agentive images within instrumental expressions that convey comparative semantics. An analysis of key scholarly works on the instrumental case's comparative semantics leads to the conclusion that this type of semantics is among the most ancient, as evidenced by its use in the oldest Ukrainian written records, such as *The Tale of Igor's Campaign* and the Cossack chronicles. Instrumental comparative expressions serve as peripheral means of conveying comparative semantics. These constructions are syntactic synonyms of conjunctive comparisons, except when the process of adverbialization of the noun is semantically complete. Instrumental comparative constructions occupy a transitional zone within the parts-of-speech system, generating considerable debate. This study adheres to the view that words in the instrumental case with comparative meaning retain their morphological status as nouns in the early stages of adverbialization, indicating the initial phase of a syntactic transition toward becoming adverbs. A comparative construction with the instrumental case consists of an object (a nominal part of speech or phrase), a subject (an instrumental case form with comparative semantics), and a motive for comparison (a verb that conveys the comparative characteristic), forming a three-component structure. In instrumental comparative constructions, both abstract and concrete nouns of any gender or number are used, indicating that neither the agent nor the referent zones are lexically or grammatically restricted. Verbs in these constructions are predominantly intransitive and absolute. The presence of a verb is essential in constructing comparisons with the instrumental case, as the action it denotes mediates between the agent and the referent of the comparison. The verb may be explicit or implied. Instrumental comparatives in nominal usage belong to constructions with implicit verbs such as «to be», «to appear», or «to become», where the noun in the instrumental case serves as a direct marker of similarity or identity between two objects. The instrumental comparative appears in static contexts to specify qualitative characteristics of an object and in dynamic contexts to describe movement characteristics. The nominal instrumental is used to express cognitive operations when an associative link is established between two objects based on external or functional similarity.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Крячко О. С. Семантико-синтаксичні особливості організації порівнянь з орудним відмінком у творах В. Стуса. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2018, вип. 48. С. 169-174.
- Половинко О. С. Орудний відмінок із порівняльним значенням у текстах філософських трактатів Григорія Сковороди. Культура слова. Інститут української мови НАН України. 2022, №97. С. 26-32.

- Половинко О.С. Використання компаративних конструкцій з орудним відмінком у творах Майка Йогансена, Юліана Шпола та Григорія Епіка: лінгвокогнітивний підхід. Лінгвістичні дослідження. Харків, 2024, вип. 61. С. 6 – 18.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Олексенко Олена Андріївна
2. Olena A. Oleksenko

Кваліфікація: к. філол. н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6541-8040

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Вільчинська Тетяна Пилипівна
2. Tetiana P. Vilchynska

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4881-6132

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Код за ЄДРПОУ: 02125544

Місцезнаходження: вул. М. Кривоноса, буд. 2, Тернопіль, Тернопільський р-н., 46027, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Степаненко Микола Іванович

2. Mykola I. Stepanenko

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6727-1265

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет біоресурсів і природокористування України

Код за ЄДРПОУ: 00493706

Місцезнаходження: вул. Героїв Оборони, буд. 15, Київ, 03041, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Романченко Алла Петрівна

2. Alla Romanchenko

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6870-2429

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Код за ЄДРПОУ: 02071091

Місцезнаходження: вул. Дворянська, буд. 2, Одеса, 65082, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Піддубна Наталія Віталіївна

2. Nataliia V. Pidubna

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0331-0496

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Осіпова Тетяна Федорівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Осіпова Тетяна Федорівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Новолокін Антон Володимирович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна